

पायासि सूत्र

(पायासि राजन्य सूत्र)

नेपालभाषा अनुवादक : भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविर
नेपाली भाषा अनुवादक : अनागारिका ध्यानवती 'कोविद'

पायासि सूत्र

(पायासि राजन्य सूत्र)

नेपालभाषा अनुवादक : भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविर
नेपाली भाषा अनुवादक : अनागारिका ध्यानवती 'कोविद'

पायासि सूत्र

(पायासि राजन्य सूत्र)

नेपालभाषा अनुवादक : भिक्षु ज्ञानपूर्णक महास्थविर
नेपाली भाषा अनुवादक : अनागारिका ध्यानवती 'कोविद'
सर्वाधिकार : अनुवादकमा
नेपाली भाषा संस्करण : पहिलो

वि.सं. २०७८/ने.सं. ११४२

बु.सं. २५६५/२०२२ B.S.

प्रकाशन : ३००० प्रति

प्रकाशन दाता : दिवंगत पूर्णमैया श्रेष्ठ तथा
ओमभक्त श्रेष्ठको पुण्य स्मृतिमा
सपरिवार

मुद्रण : आईडियल प्रिन्टिङ्ग प्रेस
ग्वाको, ललितपुर-१७

धर्मदान

हाम्रो जीवनमा धर्मदान नै उत्तम दान हो भन्ने बुद्धवचनलाई मनन गरी यस पुस्तकमा अनन्त गुणले भरिएका दिवंगत हाम्रा माता **पूर्णमैया श्रेष्ठ**

Dhamma Digital
र

पिता **ओमभक्त श्रेष्ठ**को पुण्य स्मृतिमा धर्मदान गर्न पाएकोले हामीलाई खुसी लागेको छ ।

यसरी धर्मदान गरी सञ्चय गरेको उत्तम पुण्य शक्तिले दिवंगत हुनु भएका हाम्रा माता पितालाई सुगतिका साथै निर्वाणको हेतु लाभ होस् भनी कामना गर्दछौं ।

प्रकाशक परिवार

छोराहरु
राकेश भक्त श्रेष्ठ
खगेश भक्त श्रेष्ठ

बुहारीहरु
सर्मिला श्रेष्ठ
अनिता श्रेष्ठ

छोरी
आभा श्रेष्ठ

ज्वाइँ
रविन बहादुर श्रेष्ठ

नातीहरु
रहिश भक्त श्रेष्ठ
रिशभ बहादुर श्रेष्ठ

नातिनीहरु
रेश श्रेष्ठ
तनया श्रेष्ठ
रिभा श्रेष्ठ
ऋषिका श्रेष्ठ

मन्तव्य

“अष्टाङ्ग मार्गको माध्यमबाट बहुजनको हित र सुखको निम्ति तथा निर्वाण लाभ गर्नु नै बुद्धधर्मको लक्ष्य हो । तर यसको बीचमा मानिसहरूले अनेक आश गरे साथै गरिनै रहे । यस्तै आशाको मार्गमा परेको एउटा प्रयासको उदाहरण हो- “पायासि सूत्र” ।

परलोक छ, छैन हेर्न, साथै छ, भने मात्र आफू स्वर्ग जान के कसो गर्ने भन्ने सन्दर्भमा पायासि राजन्यले गरेको परीक्षण कतै क्रूरता, नीचता एवम् मूर्खतापूर्ण छ, भने त्यही अनुरूप कुमार काश्यप भन्तेको उत्तर चित्तको लागि प्रमोदपूर्ण र स्वतन्त्र विचारको निम्ति चिन्तनीय एवम् मननीय छ ।

अनुवाद संक्षिप्तिकरण शैलीमा रहेको छ । भाषा सरल छ । पहिलो पहिलो प्रयास नै यति दरिलो हुनु निकै महत्वपूर्ण विषय हो । त्यसैले पालिभाषा वाङ्मय १२ वर्ष अध्ययन गरी संकलन गरिएको ज्ञानको विद्वता हुनुभएका युवा भिक्षु ज्ञानपूर्णिक धर्माचार्यको लेखन शैलीमा मेरो धेरै ठूलो आशा र भरोसा रहेको छ ।

- भिक्षु सुदर्शन

श्रीघः विहार

१९/२/२०२६

धर्मकीर्ति विहार संरक्षण कोष

धर्मकीर्ति विहार, पत्र मञ्जुषा नं. ४९९२

श्रीघः, नघल टोल, काठमाडौं

फोन नं. ४२५९४६६

इमेल : dharmakirtivihar@mail.com.np

शुभ आशिर्वचन

आधुनिक नेपालका सातौं संघनायक श्रद्धेय ज्ञानपूर्णिक भन्तेज्यूको पहिलो अनुवाद पुस्तक पायासि राजन्य सूत्रको नेपालीभाषामा अनुवाद गर्ने मेरी शिष्या ध्यानवतीको पहिलो प्रयासलाई हार्दिक साधुवाद दिन चाहन्छु ।

संसारमा रहेका विभिन्न मानिसहरूका आ-आफ्नै विभिन्न धारणा एवं विचार रहेको पाइन्छ । ती मध्ये कतिपय विचार र धारणाले संसारको यात्रालाई लम्ब्याउने पनि हुन्छन् । यस्ता विचार वा धारणालाई जति सक्यो चाँडो सुधार्न सकेमा भगवान बुद्धले स्वयं अनुभूत गरी सबै प्राणीहरूको कल्याणका लागि मार्गदर्शन गर्नुभएको निर्वाण सुख प्राप्त गर्न सक्ने कुरामा कुनै दुईमत रहेको पाइन्न । तसर्थ यो पुस्तकमा वर्णन भएका प्रश्न र उत्तरको भावबाट यदि आफूमा केही गलत धारणाहरू विद्यमान रहेको भए ती सबै हटाउनमा मद्दत हुन सकेमा अनुवादक दुईजनाकै मिहेनत सार्थक हुनेछ भन्ने मेरो धारणा छ ।

बुद्धशिक्षाका अनुपम, अद्वितीय र जीवनोपयोगी पुस्तकहरूको अभूतै लेखन तथा अनुवाद कार्यमा अग्रसर हुन सकोस् भन्ने शुभ-आशिर्वचन मेरी शिष्या ध्यानवतीलाई व्यक्त गर्न चाहन्छु ।

धम्मवती

भिक्षुणी धम्मवती 'धम्माचरिय'

अगमहागन्थवाचक पण्डित

प्रमुख, धर्मकीर्ति विहार

श्रीघः, नःघः, काठमाडौं

मिति : २०७८।९।२०

Dhamma.Digital

gdj| t:; n|s|xt:; ty|ut:;
NAMO TASSA LOKAHITASSA TATHAGATASSA

मि.प्र.का.व.नं. ०२/०६०/०६९

विश्व शान्ति विहार संरक्षण समिति VISHWA SHANTI VIHARA CONSERVATION COMMITTEE

मीनभवन, काठमाडौं, नेपाल

मंगलमैत्री कामना

श्रद्धेय गुरुवर भन्तेज्यूले म्यानमार देशमा १२ वर्ष पालि वाडमय अध्ययन गरी प्राप्त ज्ञानको आधारमा सर्वप्रथम नेपाल भाषामा अनुवाद गरी २०२६ सालमा सानो आकारको ३४ पेजको पुस्तक प्रकाशन गर्नुभएको थियो । त्यस बेला पवित्र बहादुर वज्राचार्यले भन्तेज्यूको प्रथम प्रयासमा पुस्तक प्रकाशकको रूपमा सहयोग गर्नुभएको थियो । सो पुस्तकमा श्रद्धेय सुदर्शन भन्तेज्यूले प्रेरणात्मक मन्तव्य लेख्नुभएको थियो ।

परलोक छ, छैन विषयमा बुद्धकालीन पायासि राजाले सोधेको जिज्ञासामा भिक्षु कुमारकाश्यप महास्थविरले उत्तर दिनु भएको विषयमा सुत्तको आधारमा यो पुस्तक तयार भएको हो । यो पुस्तक अप्राप्य भएकोले थेरवाद एकेडमीका विद्यार्थी अनागारिका ध्यानवतीले नेपालीमा अनुवाद गरी प्रकाशन गर्न लागेकोमा खुशी व्यक्त गर्दै अनुवादको हातलाई निरन्तरता दिन सकोस् भनी मंगलमैत्री कामना व्यक्त गर्न चाहन्छु ।

शिशुबोधि ॐ

भिक्षु बोधिज्ञान
विहारप्रमुख

विश्व शान्ति विहार, मीनभवन
२०७८ पुष २०

Theravada Buddhist Academy

(Affiliated with Lumbini Buddhist University)

Vishwa Shanti Vihar,
Meenbhanwan, Kathmandu

मंगलमय शुभकामना

अनागारिका ध्यानवतीलाई मैले जुनी गुरुमाँ पनि भन्ने गरेको छु किनकि उहाँको गृहस्थी नाम जुनी प्रजापति हो । उहाँ लुम्बिनी बौद्ध विश्वविद्यालयबाट समबन्धन प्राप्त थेरवाद बुद्धिष्ट एकेडेमीबाट थेरवाद बुद्धिजम्मा एम. ए. गर्ने तेश्रो समूहको विद्यार्थी हुन् । मैले जुनी गुरुमाँसँग June 2019 मा बर्मा जाने अवसर पाएको थिएँ । त्यसवेला श्रद्धेय निग्रोध भन्तेको नेतृत्वमा लुम्बिनी बौद्ध विश्वविद्यालयका पूर्व उपकुलपति प्रा. डा. त्रिरत्न मानन्धर, ध्यानवती गुरुमाँ, करुणावती गुरुमाँ, रत्नवीर डंगोल, धनमाया डंगोल, सुश्री अनिता महर्जन र म म्यानमारमा भएको एउटा अन्तर्राष्ट्रिय सम्मेलनमा भाग लिन गएको रमाइलो सम्झना आज पनि ताजा नै छ । ध्यानवती गुरुमाँ धेरै मिहेनती, मिलनसार, उपकारी र तिक्ष्ण बुद्धि भएका जेहेन्दार विद्यार्थी हुनुहुन्छ । उहाँले पायासीराजन्य सूत्र नेपाली अनुवाद गरी प्रकाशमा ल्याएको हेर्न पाउँदा मलाई अत्यन्त हर्षको अनुभूति भएको छ । यो सूत्र दीघनिकाय अर्न्तगत पर्दछ । श्री दुण्डबहादुर वज्राचार्यले दीघनिकायको नेपालभाषा र नेपाली अनुवाद प्रकाशमा ल्याएको छ ।

एक समय भिक्षु कुमार काश्यप सेतव्यको उत्तरतिर सिंसपावनमा बस्नुहुँदा त्यहाँका राजा पायासीले “मरेर गएका कोही पनि आफन्तले आएर म फलानो लोकमा गएको छु भन्न आएन, कसरी परलोकको विश्वास गर्ने” भन्ने विषयमा सोधनी हुँदा कुमार भन्तेले धेरै उपमा दिएर राजालाई चित्त बुझाएको थियो । लोक परलोक छ भन्ने कुरा नै यो पुस्तकको मूल विषय हो । आज पनि लोक परलोकको विश्वास गर्न गाह्रो भईरहेको यो वैज्ञानिक जमानामा यो पुस्तकले परलोक सम्बन्धी ज्ञान दिन निकै मद्दत पुग्ने विश्वास लिएको छु । दिवंगत गुरुवर नेपालका सातौँ संघनायक, अगममहासधम्म जोतिक धज डा. भिक्षु ज्ञानपूर्णक महास्थविरले आफ्नो पहिलो पुस्तकको रूपमा यसलाई धेरै वर्ष पहिले नै नेपालभाषामा अनुवाद गरी प्रकाश गर्नु भएको थियो । यो पुस्तक अभाव भईरहेको अवस्थामा धेरै परिश्रम गरेर नेपालीमा अनुवाद गरी पाठक वर्गलाई उपलब्ध गराई दिनुभएकोले ध्यानवती गुरुमाँलाई हार्दिक बढाई तथा मंगलमय शुभकामना व्यक्त गर्दछु । साथै उहाँको सुस्वास्थ्य र उत्तरोत्तर प्रगतिको कामना गर्दै उहाँको हातबाट यस्तै अरु कृतिहरू पनि प्रकाशन होस् भन्ने कामना गर्दछु ।

डा. महेन्द्र रत्न शाक्य
प्राचार्य, थेरवाद बुद्धिष्ट एकेडेमी
विश्व शान्ति विहार, मीन भवन काठमाडौँ ।

मेरो भनाइ

नेपालका सातौँ संघनायक श्रद्धेय अग्गमहापण्डित ज्ञानपूर्णक भन्तेको गुण स्मरण गरी निर्वाणको कामना गर्दछु । उहाँको स्मरणमा विश्व शान्ति विहारमा स्थापना गरिएको संघनायक भिक्षु ज्ञानपूर्णक स्मृतिकक्षमा उहाँको वार्षिक पुण्य तिथिमा पद्मकीर्ति विहारको तर्फबाट हामीले पनि केही सहयोग र दर्शन गर्न पायौँ । त्यसबेला उहाँद्वारा लिखित र अनुवाद गरिएका ६० वटा जति पुस्तक कृतिहरू प्रदर्शनमा राखिएको देख्यौँ । त्यसबेला ज्ञानपूर्णक भन्तेको बर्मा अध्ययन पश्चात् पहिलो पुस्तकको रूपमा सानो किताब हेर्ने मौका पाएँ । उक्त पुस्तकको नाम 'पायासि सूत्र' हो साथै यो पुस्तक २०२६ सालमै आजभन्दा ५२ वर्ष अगाडि नै उपासक पवित्रबहादुर ल.पु. गा:बहालको श्रद्धा स्वरूप धर्मदानको रूपमा प्रकाशित भएको रहेछ । नेपालभाषामा अनुवाद गर्नुहुने श्रद्धेय ज्ञानपूर्णक भन्ते र उपासक पवित्रबहादुर बज्राचार्य दुवै यो संसारमा अब हुनुहुन्न । दुवैको सुगतिसहित निर्वाण कामना गर्दछु ।

नेपालभाषामा प्रकाशित यो पुस्तक अप्राप्य भइसकेको हुनाले मैले नेपालीमा उल्था गर्दा कसो हुन्छ भनेर श्रद्धेय निग्रोध भन्तेलाई सोधेर हेर्दा उहाँले अनुवाद गर्न प्रेरणा दिनुभयो । आफूले जाने जस्तो अनुवाद गरेपछि थेरवाद ऐकेडेमीका आदरणीय शिक्षक श्री मदनरत्न मानन्धर सरले भाषा शुद्धाशुद्धि हेरी दिनुभयो । उहाँको सहयोगले गर्दा किताब पूरा गर्न सजिलो भयो । तसर्थ उहाँलाई धेरै आभारसहित धन्यवाद छ ।

आफ्ना दिवंगत पिता ओमभक्त श्रेष्ठ र आमा पूर्णमैया श्रेष्ठको वार्षिक तिथिको पूण्यस्मृतिमा यो पुस्तक धर्मदान गर्ने श्रद्धा राख्नुभएकोमा यस पद्मकीर्ति विहारका उपासक खगेश भक्त श्रेष्ठ परिवारलाई पनि धेरै साधुवादसहित दिवंगतहरूको सुगतिसहित निर्वाण कामना गर्दछु । यो पुस्तक प्रकाशन गर्न दाता सौजन्य गरिदिनुभएकोमा मेरो प्यारो दिदी करुणावती गुरुमांलाई पनि आभार व्यक्त गर्दछु । मेरो यो पहिलो प्रयासमा आर्शिवादसहित शुभकामना दिनुहुने आदरणीय गुरुवर धम्मवती गुरुमां, बोधिज्ञान भन्ते तथा महेन्द्ररत्न शाक्य सरप्रति पनि कृतज्ञता व्यक्त गर्दछु । साथै यो पुस्तक तयार गर्न सहयोग गर्नुहुने मेरी बहिनी अनागारिका कीर्तिवतीसहित पद्मकीर्ति विहार परिवार कमलपोखरी तथा समयमै पुस्तक छपाई कार्य गर्नुहुने आईडियल प्रिन्टिङ्ग प्रेस परिवारलाई पनि धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

Dhamma.Digital

त्यस्तै गरी मेरो प्रगतिको प्रयासमा सदैव आशीर्वाद र साथ सहयोग दिनुहुने मेरा आदरणीय गुरु-गुरुआमा र परिवारजनप्रति पनि कृतज्ञता व्यक्त गर्दछु । अन्तमा हाम्रो यस पद्मकीर्ति विहारका संस्थापिका दिवंगत गुरुवर कमला गुरुमांको निर्वाण कामना गरी यो पुस्तक समर्पण गर्दछु ।

सब्बे सत्ता सुखिता भवन्तु ।

अनागारिका ध्यानवती 'कोविद'

पद्मकीर्ति विहार

२०७८ माघ १ गते

पायासि सूत्र (पायासि राजन्य सूत्र)

पायासि : उहाँ एक प्रभावशाली क्षेत्रीय राजा हुनुहुन्थ्यो । कोशल नरेशद्वारा प्रदान गरिएको शेतब्य नगरका प्रशासक एवम् राज्यपाल हुनुहुन्थ्यो ।

सिद्धान्त : यो संसारबाहेक परलोक छैन, औपपातिक (आमाको गर्भमा गर्भवास नबसिकन नै एकैपल्ट आ-आफ्नो यथा स्वरूपमा जन्म ग्रहण गर्ने) सत्वप्राणीहरू पनि छैनन्, आफूले गरेका राम्रा नराम्रा कामको फल अथवा विपाक पनि हुँदैन ।

कुमार काश्यप : उहाँ एक बौद्ध भिक्षु हुनुहुन्थ्यो । पण्डित, प्रतिभाशाली, मेधावी, बहुश्रुत व्यक्तित्व, विचित्रवक्ता, कल्याण प्रतिभावान सम्पन्न वृद्ध एवम् अरहन्त भनि कीर्ति शब्दद्वारा ख्याति प्राप्त बुद्ध श्रावक हुनुहुन्थ्यो । उहाँको बाल्यकालको नाम काश्यप थियो । कोशल नरेश प्रशेनजितबाट धर्मपुत्रको रूपमा हुर्काइएका अथवा राजकुमारको रूपमा हुर्किएर स्वयम्

तथागत भगवान् बुद्धद्वारा “कुमार” शब्दले सम्बोधित हुनु भएकोले उहाँको पूरा नाम कुमार काश्यप रहन गयो ।

सिद्धान्त : यो लोकबाहेक पनि परलोक छ, औपपातिक भनेर सत्त्वप्राणीहरू छन्, आफूले गरेका कुशल-अकुशल, राम्रा-नराम्रा कामको फल अथवा विपाक पनि छन् ।

यस सूत्र श्रावक भासित मान्न सकिन्छ । पायासि राजन्यको गलत धारणालाई निराकरण गर्नका लागि प्रकाशित भएको सूत्रको रूपमा यसलाई लिन सकिन्छ । यस सूत्रमा हरेक तर्कलाई उपमाद्वारा बुझाउने कोशिस गरिएको छ । तसर्थ उपमा बहुलता नै यस सूत्रको विशेषता हो । यसमा थुप्रै उपमा प्रयोग गरिएकोबारे भिक्षु कुमार काश्यपको आफ्नै निम्न परिभाषाले स्पष्ट गर्दछ –

“उपमाय मिधेकच्चे विञ्जू पुरिसा भासितस्स अत्थं आजानन्ति”

अर्थात् यस संसारका बौद्धिक विज्ञ पुरुषहरूले उपमाद्वारा बुझ्छन् ।

भिक्षु कुमार काश्यप चारिकाको सिलसिलामा शेतव्य नगरमा पुग्दा उहाँ र पायासि राजन्यबीच सैद्धान्तिक तर्क वितर्क चल्दछ । दुवै तार्किक व्यक्तिहरूको एक आपसमा भएका तर्क वितर्कको परिचय कतिसम्म

सार्थक र कति विघ्न तर्कपूर्ण छ, यसमा समावेश गरिएको परलोक छ, भन्ने सिद्ध गर्न भिक्षु कुमार काश्यपको उपमा कति ठोसपूर्ण छ, कति तर्क सम्मत छ, कति गतिलो छ, भन्ने बारे यहाँ संक्षिप्तमा प्रस्तुत गरिएको छ ।

भिक्षु काश्यपको सामुन्ने पायासि राजन्यले आफ्नो धारणा प्रकट गरे, “भो काश्यप, म यस्तो वादीको हुँ, यस्तो दृष्टिको हुँ कि यी यी कारणले परलोक भनेको छैन, औपपातिक सत्वप्राणी भनेको पनि छैन, सुकृति (राम्रो) तथा दुष्कृति (नराम्रो) कर्मको फल र विपाक भनेर पनि हुँदैन ।”

कुमार काश्यपले उक्त विषयमा आफ्नो आश्चर्य यसरी प्रकट गर्नुभयो, “राजन्य, म यस्तो वादीको, यस्तो दृष्टि र धारणा राख्ने व्यक्तिलाई पहिले न देखेको छु, न सुनेको छु ।

“राजन्य, म तपाईंसँग एउटा कुरा सोध्ने छु । यी चन्द्र र सूर्य यही लोकका हुन् कि परलोकका हुन् ? यी देवता हुन् कि मनुष्य हुन् ?

पायासि : भो काश्यप, चन्द्र र सूर्य परलोकका हुन्, यस लोकमा छैनन् । ती देव हुन्, मनुष्य होइनन् ।

काश्यप : राजन्य, यही कारणले तपाईंको दृष्टि

त्यसो भएको हुनुपर्छ । तर महाराज, सुन्नुहोस्, परलोक छ र औपपातिक सत्व प्राणीहरू छन् भनेर विभिन्न कारणहरूले पुष्टि हुन्छन् । साथै सुकृत्य (राम्रो) काम तथा दृष्कृत्य (नराम्रो) कर्मको फल वा विपाक पनि हुन्छन् ।

पायासि : भो काश्यप, जो

- १) प्राणी हिंसा गर्ने
- २) चोरी गर्ने
- ३) परपुरुष परस्त्री गमन गर्ने
- ४) झुठो कुरा बोल्ने
- ५) चुगली गर्ने
- ६) कडा वचन, चित्त दुख्ने गरी बोल्ने
- ७) काम नलाग्ने, अनर्थकर कुरा गर्ने
- ८) परधनमा लोभ गर्ने
- ९) परजनलाई बिगार्ने, हानि पुऱ्याउने नियत राख्ने
- १०) गलत, उल्टा दृष्टि धारणा राख्ने

यसरी प्राणीहिंसादि १० प्रकारका नराम्रा कर्मपथमा लागिरहेका अधर्मी, पापकर्मी, मिथ्यादृष्टि भएका मेरा आफन्तजन, इष्टमित्रहरू छन् । पछि उनीहरू रोगले ग्रस्त भई अत्यन्त कष्ट पिडा खपी ओछ्यानमा थला परि बसेका हुन्छन् । यिनीहरू अब यो रोगले च्यापि उठ्न सक्दैनन् निको हुँदैनन् भनी जानी उनीहरूकोमा

गई मैले यसो भन्ने गर्दछु, 'हे साथीभाइहरू, यस्तो वाद, विचार र सिद्धान्त भएका केही श्रमण ब्राम्हणहरू छन्, जो प्राणीहिंसादि १० प्रकारका नराम्रा कर्मपथमा लागि अधर्मी, पापकर्मी, मिथ्यादृष्टिका छन् । उनीहरू शरीर छुट्टिएर मरण भएपश्चात सुख नभएको, सुखरहित दुर्गतिमा उत्पन्न हुन्छन् भनी भनिन्छ । यदि ती श्रमण ब्राम्हणहरूको बचन सत्य हो भने तिमीहरूको काय शरीरबाट मरण पछि सुख नभएको अपाय दुर्गतिमा उत्पन्न हुनेछन् । त्यसरी त्यहाँ जाने बखतमा मलाई एकचोटि भन्न आऊ कि यो यो कारणले परलोक छ ..... विपाक र फल छ । तिमीहरूप्रति मैले विश्वास गरेको छु, तिमीहरूको कुरालाई म पत्याउँछु । जसरी तिमीहरूले देखेको हो, त्यसरी नै म आफू स्वयम्ले पनि देखेको सरह नै मान्दछु ।'

Dhamma.Digital

“उनीहरूले 'हवस्' भनी स्विकार गरे । तर कसैले पनि मलाई भन्न आएनन् । न त कुनै दूत पठाए । यसकारण भो काश्यप, यो यो कारणले परलोक भनेको छैन ..... फल र विपाक भनेको पनि छैन ।

चोर घातकको उपमा

काश्यप : “राजन्य, तपाईंका चरपुरुष (सिपाही) हरूले चोर पक्रि ल्याई यसो भन्दछन् - 'राजन्य, यो चोर

हो यसलाई उचित दण्ड दिनुहोस् ।’ तपाईंले भन्नुहुनेछ - ‘त्यसोभए यसलाई बलियो डोरीले पाता कस्नु, केश काट्दिनु, ठूलो स्वरले बाजा बजाएर एक बाटोबाट अर्को बाटो, एक चौबाटोबाट अर्को चौबाटो घुमाएर लैजानू । दक्षिण ढोकाबाट लगी शहरको दक्षिणमा रहेको श्मशानमा टाउको छिनाइदिनु ।’ उनीहरूले त्यस्तै गरी श्मशानमा लगी बसाउँछ । त्यसबेला उक्त चोरले चोरघाटक (चोरको टाउको काट्ने) लाई भन्दछ, ‘हे चोरघाटक, एकछिन पख । फलानो गाउँको फलानो ठाउँमा मेरा आफन्तजनहरू बसेका छन् । मैले उनीहरूलाई एक पटक मेरो अनुहार देखाएर आउँछु । गाडेर राखेको धन सम्पत्ति देखाएर आउँछु ।’ त्यसबेला ती चोरघाटकहरूले उक्त चोरलाई छोडिदिन्छ कि वा रोइकराई गरे पनि टाउको काटी मारिदिन्छ ?”

Dhamma.Digital

राजा : “उसलाई छोड्दैन, मारी नै दिन्छ ।”

“यदि राजन्य, उक्त चोर मानिस भएर मानिस नै भएका चोरघाटकहरूसँग बिनित्तिभाव गर्दा पनि हुँदैन भने, मिल्दैन भने नर्कमा उत्पन्न भएका तपाईंका आफन्तजनले नर्कपालहरूसँग ‘पर्ख पर्ख हे नर्कपालहरू हो, पायासि राजालाई परलोक छ, सुकृत्य दृष्कृत्य कर्मको फल विपाक छ भनी बताउन जानुपर्छ’ भन्दा के उनीहरू मानेर छोड्दिन्छन् ? पक्कै छोड्दैनन्, मान्दैनन् । त्यसकारण

हे राजन्य, यो यो कारणले परलोक छ .....सुकृत्य र दुष्कृत्यको फल विपाक रहेको छ ।”

पायासि : “राम्रो काम गरेर गएका मेरा आफन्तहरूले मलाई ‘स्वर्गमा पुगेछु’ भनी कसैले न बताउन आए, न त कुनै दूत नै पठाएर खबर गरे ।

मलमूत्रको खाल्डोमा खसेकाको उपमा

काश्यप : “राजन्य, मलमूत्रको खाल्डोमा परेको कुनै एक व्यक्तिलाई उक्त खाल्डोबाट निकाली नुहाई धुवाई गराई, सफा सुगन्ध गरी, पाउडर अत्तर राखी, फूलमालाले सुसज्जित गरी प्रासादमा राख्दछ । ऊ पञ्चकाम गुणमा भुलेर मक्ख भईसकेको अवस्थामा फेरि एकचोटी मलमूत्रको खाल्डोमा जाने इच्छा गर्छ कि गर्दैन ? अवश्य गर्दैन । मलमूत्रको खाल्डो असाध्यै दुर्गन्धित, अपरिशुद्ध, घृणास्पद, प्रतिकूल हुनाको कारणले चाहना नै गर्दैन । त्यसैगरी हे राजन्य, देवताहरूको निमित्त यो मनुष्यलोक मलमूत्रको खाल्डो जस्तै अपरिशुद्ध, दुर्गन्ध, घृणास्पद र प्रतिकूल रहेको छ र छ सय योजन (८०० माईल) टाढा रहेको देवतालाई पनि मनुष्यलोक कष्टप्रद हुन्छ । अनि के तपाईंका आफन्तजनहरूले आफूहरू स्वर्गमा जन्मेको कुरा भन्न आउँछन् त ? पक्कै भन्न आउँदैनन् । त्यसैले हे राजन्य, यो कारणले परलोक छ ..... विपाक पनि छ ।”

पायासि : “पञ्चशील पालन गरी त्रायत्रिंश देवलोकमा जन्म लिन जान्छु भन्ने मेरा आफन्तजनहरूले पनि मलाई केही पनि कहिल्यै भन्न आएनन्, बताउन आएनन् । तसर्थ यो यो कारणले परलोक छैन ..... फल र विपाक पनि छैन ।”

काश्यप : “राजन्य, मनुष्यको सय वर्षको आयु त्रायत्रिंश देवलोकका देवताहरूको लागि एक दिन र एक रात मात्रै हुन्छ । उनीहरूको पनि ३० दिनको एक महिना, १२ महिनाको १ वर्ष गनिन्छ । उनीहरूको देव आयु सय वर्षको हुन्छ । तपाईंका आफन्तजनहरू त्यहाँ पुगी २,४ दिन सुख ऐश्वर्यमा बसिसकेपछि तपाईंलाई परलोक छ छैन खबर दिन आउँछु भनी बसेपनि के तपाईं त्यतिबेलासम्म बाँचिरहेको हुन्छ त ? अवश्य बाँच्दैन । त्यसैले यो यो कारणले परलोक छ ..... फल र विपाक पनि छ ।”

पायासि: “तपाईंलाई कसले भन्यो त्रायत्रिंश देवलोक छ भनेर ? साथै उनीहरूको आयु त्यति लामो हुन्छ भनी मलाई त पत्यार लाग्दैन ।”

जाति अन्धो (जन्मजात दृष्टिविहीन) को उपमा

काश्यप : “राजन्य, प्रतिसन्धि (आमाको गर्भ) देखि आँखा नदेखेको व्यक्तिले ‘सेतो, कालो इत्यादि रूप छैन

भनेर भन्दछ । अग्लो, होचो छैन, तारा, सूर्य, चन्द्र र नक्षत्र इत्यादि पनि छैन भन्छ । साथै त्यसलाई देखेहरू पनि छैनन् किनकि मैले त्यो देखेको छैन र मलाई थाहा पनि छैन' भन्छन् । त्यसोभए ती अन्धो व्यक्तिले भनेको ठिक हो त ? अवश्य होइन । उनले ती सबै नदेखे तापनि ती सबै छन्, विद्यमान छन् । राजन्य, तपाईंको कुरा पनि त्यो अन्धो व्यक्तिको भैँ भएन र ? राजन्य, तपाईंको यस मंसचक्षुले परलोक देख्न सक्दैन । परलोक हेर्ने यसरी पनि होइन । जुन श्रमण ब्राह्मणहरूको परिशुद्ध दिव्यचक्षु हुन्छ, उनीहरूले ती दिव्यचक्षुबाट परलोक हेर्न र देख्न सक्छन् । तथा परलोकवासी औपपातिक सत्व प्राणीहरूलाई पनि देख्न सक्छन् ।”

पायासि : “भो काश्यप, मैले यहाँ कल्याणधर्मी शीलवान् श्रमण ब्राह्मणहरूलाई देखेको छु, जो बाँचिरहन मात्र चाहन्छन्, मर्न चाहँदैनन् । केवल सुखको मात्रै इच्छा गरी दुःखलाई घृणाका दृष्टिले हेर्ने धेरै भेट्टाएको छु । उनीहरू देखी मलाई यस्तो लाग्दछ, यदी यी कल्याणधर्मी शीलवान् श्रमण ब्राह्मणहरू भने उनीहरूले यो कुरालाई जान्नुपर्ने हो कि यहाँबाट मरेर जानु नै हाम्रो लागि श्रेष्ठ उचित हुन्छ । त्यसकारण ती श्रमण ब्राह्मणहरूले विष सेवन गर्नुपर्ने हो । शस्त्र हतियारको पनि प्रयोगमा

ल्याउनुपर्ने हो । भृणुडिएर भए पनि आत्महत्या गर्नुपर्ने हो । पर्वत माथिबाट हाम्फालेर ज्यान फाल्नुपर्ने हो । उनीहरूले यी कुरा थाहा नपाएर नै कल्याणधर्मी शीलवान भएर पनि बाँचि राख्ने इच्छा गर्दछन् । सुखको मात्रै कामना गरेर बसेका हुन्छन् । (आत्महत्या नगरी बसेको हुनाले) यसकारण पनि परलोक भनेको छैन .....फल, विपाक पनि छैन ।”

गर्भिणीको उपमा

काश्यप : “राजन्य, कुनै एक ब्राम्हणका दुई श्रीमती छन् । जेठी पट्टिबाट १०, १२ वर्षका छोरा एक जना रहेको छ, तर कान्छी पट्टिको गर्भमा बच्चा छ । जन्म दिने समय नजिक नजिक नै रहेको अवस्था थियो, त्यसैबेला श्रीमान् बित्तो । छोरा चाहिले सौतेनी आमालाई भने, ‘जुन धन सम्पत्ति मेरो बुबाले छोडेर जानुभो, त्यो मेरो अंश हो । त्यसैले यसबाट तपाईंलाई केही पनि दिन्न, दिन मिल्दैन ।’ सौतेनी आमाले भनिन् -‘पर्ख बाबु । म बच्चा जन्माउँछु, छोरा जन्मे उसलाई पनि भाग चाहिन्छ । छोरी जन्मे तिमीलाई नै सेवा गर्ने हुन्छ ।’ दुई तीन पटक यही कुरामा विवाद भयो । अन्तमा सौतेनी आमाले अंश लिने लोभमा कोठामा गई चक्कुले आफ्नो पेट चिरेर गर्भलाई काट्छ र आफू पनि मरि, बच्चा पनि मारे ।

साथै सम्पत्तिबाट पनि विमुख भए । जसरी उक्त मूर्ख आईमाईले अयोग्य रूपमा अंश भाग लिन खोजे, त्यस्तै नै राजन्य, तपाईंले पनि अयोग्य रूपमा नै परलोकको गवेषण (चाहना) गरिराख्नुभएको छ । राजन्य, जुन कल्याणधर्मी शीलवान श्रमण ब्राम्हणहरू हुन्, उनीहरूले अकुशल नछिपेसम्म अरुलाई बिगाने काम कहिल्यै गर्दैनन् । राजन्य, जुन पण्डित, कल्याणधर्मी शीलवान श्रमण ब्राम्हण हुन्, उनीहरू बाँचिराख्नु आवश्यक छ । जति जति उनीहरू बाँच्छन् त्यति नै धेरै पुण्य संचय गर्छन् । धेरै प्राणीहरूको हितसुखको निमित्त उनीहरू तत्पर भईराखेका हुन्छन् । त्यसैले राजन्य यी यी कारणले परलोक छ .....फल र विपाक पनि छ ।”

पायासि : “भो काश्यप, राजपुरुषहरूले चोर पक्री ल्याएर उसलाई दण्ड दिन लगाए । मैले उनीहरूलाई भनें, ‘हे राजपुरुषहरू हो, यसलाई जिउँदै माटोको घ्याम्पोभित्र राखी घ्याम्पोको मुख बन्द गरिदेऊ । त्यसलाई भिजेको छलाले ढाकी देऊ । अनि भिजेको माटोले बाक्लो हुने गरी लेपी देऊ । पछि चुलोमाथि राखी आगो लगाई देऊ ।’ उनीहरूले त्यस्तै गरे । उक्त व्यक्ति मर्नो भनी थाहा पाई माटोको घ्याम्पो तल राखी बाहिरको माटो फुटाएर घ्याम्पोको मुख खोलिदिए । उसको प्राण निस्किएको

हेर्न पाउँला भनी विस्तारै हेरे, तर हामीले उसको प्राण निस्केको देखेनौं । त्यसैले यो यो कारणले परलोक भनेको छैन .....फल विपाक पनि छैन ।”

स्वप्नको उपमा

काश्यप : “राजन्य, तिमीले दिनदिनै आराम लिने बखतमा रमाईलो बगैंचा उद्यान, प्रदेश र पोखरी सरोवर सपनामा देखेको सम्झना हुन्छ ?”

“हो, म सम्झन्छु”

“त्यसबेला तिमीलाई सुखी पार्ने विलासप्रिय कुमारी युवतीहरू संगै साथ बसेका छन् होइन ?”

“बसेका छन् ।”

“के तिनीहरूले तपाईंको प्राण निस्केको र भित्रिएको देखेका छन् ?”

“देखेका छैनन् ।”

“ज्युँदा उनीहरूले ज्युँदो तपाईंको प्राण भित्रिएको र बाहिरिएको देख्दैनन् भने के तपाईंले मरिसकेको व्यक्तिको प्राण भित्रिएको र बाहिरिएको देख्न सक्नुहुन्छ ? पक्कै देख्न सक्नुहुन्न । त्यसैले राजन्य, यो यो कारणले परलोक छ .....फल र विपाक पनि छ ।”

पायासि : “राजपुरुषहरूले दण्ड दिनको निमित्त चोर समाति ल्याए । मैले भनें, ‘हे राजपुरुषहरू हो, यो मानिसलाई ज्युँदै तराजुमा राखेर जोख । उसको घाँटिबाट सास ननिस्कने गरी छालाको डोरीले कसेर मारुं, अनि फेरि तराजुमा राखेर जोख ।’ उनीहरूले त्यस्तै गरे । त्यो व्यक्ति ज्युँदो बेलामा हलुका थियो, नरम र कोमल थियो । जसो गरे नि हुन्थ्यो । जब ऊ मर्‍यो, तब ऊ गहुंगो भयो र कडा भई केही गर्न नमिल्ने भयो । त्यसैले हे काश्यप, यो यो कारणले परलोक छैन .....फल र विपाक पनि छैन ।”

भट्भटी राकेको फलामको आगोको डल्लाको उपमा

काश्यप : “राजन्य, सधैं तातेको, राकेर रातो ज्वाला निस्किरहेको फलामको आगोको डल्ला जोख्ने बेलामा र पछि चिसो भई शान्त भईसकेपछि जोख्दा कुन बेला त्यो फलामको डल्ला हलुको, नरम र काम लाग्ने हुन्छ ?”

“भो काश्यप, जुन बेला उक्त फलामको डल्ला आगोको तेजसहित भईरहेको हुन्छ । वायुसहित भई तातिरहेको हुन्छ, भट्भटी पोलेको हुन्छ, रातो भई राकेर ज्वाला निस्किरहेको हुन्छ, त्यसबेला हलुका नरम भई काम लाग्ने हुन्छ । फेरि जब त्यो फलामको डल्ला आगोको

तेजसहित हुँदैन, चिसो भई शान्त भईरहेको हुन्छ, त्यसबेला गहुँगो कडा भई काम नलाग्ने हुन्छ । बस, राजन्य, त्यस्तै गरी आयु, उष्ण र विज्ञानसहितको यो शरीर हलुको, नरम र जे गरे पनि मिल्ने खालको हुन्छ । आयु, उष्ण र विज्ञानरहित भएको बेलामा त्यसको विपरित हुन्छ । त्यसैले यो यो कारणले परलोक छ ..... फल र विपाक पनि छ ।”

पायासि : “भो काश्यप, राजपुरुषहरूले दण्ड दिनको लागि चोर समाति ल्याए । मैले भनें ‘यस व्यक्तिलाई बाहिरको पातलो छाला, भित्रको बाक्लो छाला, मासु, नसा, हड्डी, मासी केहीमा धक्का नपर्ने गरी मारी देऊ ।’ उनीहरूले त्यस्तै गरे । त्यो व्यक्तिको आधा ज्यान जाला जस्तो अवस्थामा मैले भनें ‘यसलाई उत्तानो पारी राख, यसको प्राण गएको हामीले हेर्न पाउँछौं कि के हो?’ उनीहरूले त्यस्तै गरे । तर त्यो मानिसको प्राण निस्केको हामीले देखेनौं । त्यसपछि मैले भनें -‘घोप्टो पारी राख, दायाँ फर्काई राख, बायाँ फर्काई हेर, माथि उठाएर हेर, तल घोप्टाएर हेर, हातले पिटेर हेर, ढुङ्गा लट्ठी शस्त्रले पिटेर हेर, यताउता चलाई मच्चाएर हेर, उसको प्राण गएको हामीले हेर्न पाउँछौं कि ?’ उनीहरूले त्यस्तै गरे, तर उसको प्राण गएको हामीले देखेनौं । त्यही आँखा,

त्यही रूप तर त्यही आँखाले ती रूपायतन प्रकट भएन ।
 त्यही कान त्यही शब्द ..... त्यही नाक त्यही गन्ध
 ..... त्यही जिब्रो त्यही रस ..... त्यही शरीर त्यही
 स्पर्श, तर त्यो शरीरबाट त्यो स्पर्श प्रकट भएन । त्यसैले
 भो काश्यप, यो यो कारणले परलोक छैन ..... फल
 र विपाक छैन ।

शंख वादकको उपमा

काश्यप : “राजन्य, धेरै पहिलेको घटना हो, कुनै
 एक व्यक्ति हातमा एउटा शंख लिई प्रत्यन्त जनपदमा घुम्न
 गए । गाउँमा पुगे । गाउँको चौबाटोमा बसी तीन पटक
 शंख फुकेर शंख भुईँमा राखी एक ठाउँमा बसे । त्यसपछि,
 राजन्य, प्रत्यन्त जनपदका मानिसहरूलाई यो कसको स्वर
 होला, कति कर्णप्रिय, रमाईलो छ, कति मन्त्रमुग्ध आकर्षक
 मस्त हुने गरी फुकेको भनी आकर्षित भई उनीहरू त्यहाँ
 आईपुगे । उनीहरूले आ-आफ्नो आश्चर्य प्रकट गरे ।
 उनीहरूले त्यो शंखलाई पल्टाईकन यसो भने ‘हे शंख
 स्वर निकाल’ तर त्यो शंखले स्वर निकालेन । त्यसपछि,
 उनीहरूले त्यो शंखलाई घोती हेरे । दायाँ बायाँ, यताउता,
 तल माथि राखेर हेरे । ढुङ्गा, लट्ठी र शस्त्रले हिकार्एर
 हेरे । हावामा हल्लाएर मच्चाएर भने ‘हे शंख, मधुरो स्वर
 निकाल ।’ तर शंखले स्वर निकालेन ।

“शंखवादकलाई यस्तो लाग्यो, प्रत्यन्त जनपदका यी मानिसहरू कति मूर्ख रहेछन् । अनि उसले शंख लियो र तीन पटक फुकेर उठी गयो । ती जनपदका मानिसहरूलाई यस्तो लाग्यो - यो शंख भन्नेलाई पुरुष, व्यायाम (वीर्य) र वायुसहित भईसकेपछि, शब्द ध्वनी निस्कने रहेछ । त्यसबाट रहित भई अलग हुँदा यो शंखले शब्द ननिकाल्ने रहेछ । त्यस्तै हे राजन्य, यो शरीर उष्ण र विज्ञानसहित हुँदा अगाडि नि जान्छ, पछाडि पनि हट्छ । उठ्न पनि उठ्छ, बस्न पनि बस्छ, सुत्न पनि सुत्छ । आँखाले रूप देख्छ, कानले शब्द सुन्छ, नाकले गन्ध सुँघ्छ, जिब्रोले रस स्वाद लिन्छ । शरीरले स्पर्श गर्छ, मनले धर्मलाई बुझ्छ ।

“फेरि जब यो शरीर आयु, उष्ण र विज्ञानरहित हुन्छ, तब न यो अगाडि सर्छ, न पछाडि, न उठ्छ, न बस्छ, न त सुत्छ । त्यसैगरी न त आँखाले रूप हेर्छ, न त कानले शब्द सुन्छ, न त नाकले सुँघ्छ, न जिब्रोले स्वाद लिन्छ, न शरीरले स्पर्श गर्छ, न त मनले धर्मलाई बुझ्छ । त्यसैले राजन्य, यो यो कारणले परलोक छ .....फल र विपाक छ ।

पायासि : “भो काश्यप, राजपुरुषहरूले दण्ड सजायँको निम्ति चोर समातेर ल्याए । मैले भनें यो मानिसको बाहिरी छाला काटीदेऊ । उसको प्राण हामीले

देख्ला कि ? उनीहरूले त्यसै गरे । हामीले उसको प्राण देखेनौं । मैले भनें यसको भित्री छाला काट, त्यसै गरे । मासु, नसा, हड्डी, मासी काट, हामीले उसको प्राण देख्न सक्छौं कि ? उनीहरूले त्यसै गरे । तर हामीले उसको प्राण देख्न सकेनौं । त्यसैले भो काश्यप, यो यो कारणले परलोक छैन .....फल र विपाक छैन ।

अग्निपूजक जटाधारीको उपमा

काश्यप : राजन्य, यो पहिलेको घटना हो । कुनै एक अग्निपूजक जटाधारी जङ्गलमा पर्णकुटी बनाई बसिरहेका थिए । उक्त जटाधारीको आश्रमको आसपासमा कुनै एक जना गाडावान पनि बस्दै आएको थियो । जटाधारीलाई यस्तो लाग्यो गाडावान् डेरा बसेको ठाउँमा गयो भने मैले केही चिज वस्तुहरू प्राप्त गर्न सकिएला कि । त्यसैले ऊ त्यहाँ गयो । त्यहाँ उनले एक जना शिशु बच्चालाई उत्तानो पर्ने गरी फाली राखेको देखे । उसको मनमा लाग्यो मैले हेर्दा हेर्दै एक मनुष्य जातिको प्राण गएको योग्य कुरा भएन । यो बच्चालाई आश्रममा लगी ठूलो नहुन्जेलसम्मै पालनपोषण गर्न योग्य छ । उसले त्यस्तै गरे । बच्चा १०, १२ वर्षको उमेरको भयो । जटाधारीलाई जनपदमा नगई नहुने एउटा काम आइपर्थ्यो । उसले बच्चालाई भन्यो म जनपद जान लागेको छु । बाबु,

तिमीले अग्नि पूजा गर । त्यो आगो निभ्न नदेऊ । आगो निभे यो सुकिलो काठ र अरणी एक जोर यहाँ छ । आगो निकाली पूजा गर्दै गर्नु । त्यति सुभाव दिई जटाधारी जनपदमा गए । बच्चा खेलनमा रमाई त्यसमा भुल्दा आगो निभ्यो । बच्चाले आफ्नो बुबा जटिलले भनेको सम्झना आयो । उक्त बच्चाले आगो निस्केला भनी अरणी एक जोरलाई बच्चरोले बेस्कन तासे । तर आगो निस्केन । त्यस अरणी एक जोडालाई दुई फल्याक, तीन फल्याक, चार फल्याक, पाँच फल्याक, दश फल्याक, सय फल्याक हुने गरी टुक्रा पायो । ओखलमा राखी ड्याङ्ग का ड्याङ्ग गरी कुट्यो । हावाले हम्कायो । जति प्रत्यत्न गरे पनि आगो निकाल्न सकेन ।

जटिल काम सकाएर जनपदबाट आश्रममा फर्केर बच्चालाई सोधे, के तिमीले आगो निभायौ कि क्या हो ? अँ, बा, म खेलनमा भुल्दा आगो निभेछ । तपाईंले भने जस्तै आगो निकाली पूजा गरिराख्छु भनी यसरी गर्दा पनि मैले आगो निकाल्न सकिनं । उसको कुरा सुन्दा जटिललाई यस्तो लाग्यो यो बच्चा कतिको मूर्ख र बुद्धिहीन रहेछ । कतिसम्म गलत तरिकाले त्यसले आगो खोज्दै हिँडेछ । अनि उक्त बच्चाले हेर्दा हेर्दै अरणी एक जोर लिई आगो निकाली बच्चालाई भने, बाबु, आगो भनेको

यसरी निकाल्नु पर्छ । तिमी मूर्ख र बुद्धिहीन भएकोले गलत तरिकाले आगो खोजी हिँडेछौ । त्यस्तै हे राजन्य, तपाईं पनि मूर्ख र बुद्धिहीन भई गलत तरिकाले परलोक खोजिराख्नुभएको छ । राजन्य, तपाईंले यो गलत दृष्टिलाई छोडिदेऊ, समाती नराख । राजन्य, यस प्रकारको गलत दृष्टिले तपाईंलाई दीर्घकालसम्म अहित र दुःख नहोस् ।

पायासि : काश्यप, यद्यपि तपाईंले यसो भन्नु भएता पनि मैले यो नराम्रो दृष्टिलाई छाड्न सक्दिनं । कोशल नरेश प्रशेनजित र अन्य राष्ट्रका राजाहरूले समेत म यस सिद्धान्तवादी हुँ भन्ने थाहा छ । भो काश्यप, मैले यो धारणा दृष्टिलाई छोडिदिएको खण्डमा मलाई यसो भन्ने हुन्छन्, कति मूर्ख र बुद्धिहीन होला यो पायासि राजन्य । कति दुर्गृहितग्राही होला ! जसले मलाई यसो भन्दछन् । उनीहरूप्रति हुने दोष र कोप पनि यो दृष्टिबाट मैले जिम्मा लिएको हुन्छ । तपाईंले भन्नुभएको युक्तिसंगत कारणलाई मेटाउने स्वभाव भएको म हुनाले यो दृष्टिलाई म समाई राख्छु । तपाईंसँगको सैद्धान्तिक प्रतिस्पर्धा हुने भएकोले पनि यो दृष्टिलाई म समाई राख्छु ।

काश्यप : राजन्य, धेरै पहिलेको घटना हो । महान् गाडावान् व्यापारीका हजार गाडाहरू पूर्वीय जनपदबाट पश्चिम जनपदतिर लागे । जहाँ जहाँ त्यो व्यापारीको

गाडा पुगे, ती ती ठाउँका घाँस, दाउरा, पानी, हरिया रुखका पातहरू तुरुन्तै सके । पाँच पाँच सय गाडाका दुई नाइके सार्थवाह रहेका थिए । उनीहरूलाई यस्तो लाग्यो यस महान् गाडावान् व्यापारीको फौज हजार संख्यामा गाडावान् छन् । जहाँ जहाँ ती पुगे त्यो ठाँउमा घाँस, दाउरा, पानी, हरियो रुखका पातहरू तुरुन्त सकिन थाले । त्यसैले हाम्रा फौजलाई दुई समूहमा विभाजन गर्दा ठीक होला । त्यसरी सोची ५०० -५०० को दुई गाडा समूहमा विभाजन गरे । पहिलो सार्थकवाहले थुप्रै घाँस, दाउरा, पानी भरी आफ्नो बाटो लागे । दुई तीन दिनको बाटो हिँडेपछि उसले कालो वर्णको, आँखा रातो, धनुष धारी, कमल फूलको माला लगाएर भिजेको वस्त्र र भिजेको केशसहित हिलोमा लटपटिएको पांग्रा सहितको सुन्दर रथमा बसि आफूतिर आईरहेको एक अन्जान व्यक्तिलाई भेटे । सार्थकवाहले उसलाई सोध्यो, हे दाजु कताबाट आएको?

उसले जवाफमा फलानो जनपदबाट भने ।

सार्थकवाहले फेरि सोधे, कहाँ जान लागेको ?

उसले फलानो जनपदमा भन्ने जवाफ दिए ।

फेरि सोधे, हे दाजु, अगाडिको कान्तारमा (मरुभूमिमा) धेरै वर्षा महावृष्टि भईराखेको छ कि क्या हो ?

उसले भने, हो, अगाडि कान्तारमा धेरै वर्षा महान् वृष्टि भईरहेको छ । बाटोभरी पानी भरीभराउ भईरहेको छ । दाउरा र पानीको धन्दै लिनुपर्दैन । चिन्तै गर्नुपर्दैन । त्यो तपाईंले ल्याएका पुराना घाँस, दाउरा, पानी सबै फ्याँकि दिए हुन्छ । गाडा हलुको गरी चाँडै जानुहोस् । बिचरा साँढे वयलहरूलाई किन गहुँगो भारी बोकाई कष्ट दिनुहुन्छ ?

नभन्दै त्यो सार्थवाहले त्यस्तै गरे । तर पहिलो बासमा कुनै घाँस, दाउरा, पानी देखेन । दोश्रो, तेश्रो, चौथो, पाँचौं, छैठौं र सातौं बासमा पनि कुनै घाँस, दाउरा, पानी भेट्टाएनन् । सबैको महान् विनाश भयो । त्यसमा रहेका सबै मानिस र पशुहरू अमनुष्यहरूको आहार भए । मात्र उनीहरूको हड्डी कंकाल बाँकि रहे ।

दोश्रो सार्थवाहले पहिला गएको नाईके सार्थवाहसहितको समूह गन्तव्य बाटो पार गरिसक्यो होला भनी आफ्नो गाडाको यात्रा पनि सुरु गरे । नभन्दै त्यही भिजेको कपडामा आएका मानिस बाटोमा भेटे । त्यस्तै गरी फेरि कुरा भयो । उक्त सार्थवाहले आफ्नो आफन्ती पनि नभएका, इष्टमित्र पनि नभएका उक्त नयाँ अपरिचित व्यक्तिको कुरालाई विश्वास गरेन । आफूले लिएर आएका घाँस, दाउरा र पानी नफ्याँकिकन आफू

साथ नै राखी बाटो लागे । उसले पनि हरेक बास विश्रामस्थलमा कहीं कतै हरिया घाँस, दाउरा, पानी केही भेटेन । सातौँ बासमा पुग्दा अमनुष्यद्वारा भक्षित केवल मान्छे र पशुहरूका हड्डी कंकाल मात्र भेटाए । उक्त नाईके सार्थवाहले आफ्ना गाडावान् साथीहरूलाई बोलाए र भने, हेर साथीहरू, मूर्ख नाईके सार्थवाहले गर्दा यी सबै गाडावानहरूको महाविनाश भयो । ल अब हाम्रो गाडामा भएका कम मूल्यवान वस्तुहरू फ्याँकि देऊ । यिनीहरूका गाडामा भएका मूल्यवान वस्तुहरू ल्याएर गाडामा भर । उसले भने जस्तै सबै काम भयो । विद्वान नाईके सार्थवाहको बुद्धिमत्ताले गर्दा उनीहरूले मूल्यवान वस्तु आफ्ना गाडामा भरेर कान्तार पार गरे ।

राजन्य, उक्त पहिलो मूर्ख नाईके सार्थवाहको महाविनाश भए जस्तै तपाईं पनि मूर्ख र बुद्धिहीन भई अयोग्य रूपमा परलोक खोज्दै हिँड्यो भने महाविनाश होला । जसले तपाईंको कुरामा विश्वास राखी तपाईंको पछि पछि लागी कुरा सुनी अनुसरण गरेका हुन्छन्, उनीहरूको पनि ती पहिलो गाडावान जस्तै महाविनाश होला ।

राजन्य, तपाईंले यो नराम्रो गलत दृष्टिलाई त्याग गर्नुस्, छाडिदिनुस् । राजन्य, यो गलत दृष्टिले तपाईंलाई दीर्घकालसम्म अहित र दुःख नहोस् ।

भो काश्यप, यद्यपि तपाईंले यसो भनी राख्नु भएता पनि ..... तपाईंसँगको सैद्धान्तिक प्रतिस्पर्धा मसँग भइराखेको हुनाले यो दृष्टिलाई म समाई नै राख्छु ।

मलमूत्रको भारी बोक्ने

काश्यप : राजन्य, पहिलेको घटना हो । सुँगुर पाल्ने कुनै एकजना व्यक्ति आफ्नो गाउँबाट अर्को गाउँमा लागे । उसले त्यहाँ सुकेका मल (गुहु) धेरै नै फालिराखेको देखे । उसले मनमा लिए, यतिकै छरेर रहेका यी सुकेका मल मेरा सुँगुरहरूका लागि खाना हुन्छ । यो मल मैले लानु पर्ला । अनि उसले आफ्नो खास्टो फिजाएर त्यो सुकेको मल पोको पारी आफ्नो टाउकोमा राखी फर्के । बाटोमा अचानक घनघोर पानी पर्‍यो । टाउकोमा राखेर ल्याएको मलको पोको त्यो पानीले भिजेर टाउकोदेखि पाइतलासम्म मलमूत्र बग्यो । उसले त्यो गुहुको भारी बोकेर नै गई राख्यो । उसलाई देखेर मानिसहरूले के पागल सरि हिँडेको भनी गाली गरे । उल्टै उसले ती मानिसहरूलाई तिमीहरू नै बहुला हो । तिमीहरू नै अन्धा र उल्लु हो भनी गाली गरे । राजन्य, अब तपाईं पनि उक्त मल बोक्ने मान्छेले भैं भनिराख्नु भएको छ । राजन्य, तसर्थ तपाईंले यो गलत दृष्टिलाई त्यागी दिनुस् ।

पायासि : भो काश्यप, यद्यपि तपाईंले यसो भनी राख्नुभएको छ, ... तैपनि तपाईंसँग मेरो सैद्धान्तिक प्रतिस्पर्धा भएको हुनाले म आफ्नो दृष्टिलाई समाएर नै बस्छु।

जुवाडेको उपमा

काश्यप : राजन्य, पहिले पहिलेको कुरा हो । दुई जना जुवाडे थिए । ती मध्ये पहिलो जुवाडेले आफ्नो अगाडि आएका सबै पासालाई खाएर निली दिने गर्दथे । अर्को चाहिँले त्यो देखेर उसलाई भने, ए साथी ! पासा एक चोटि दिनु, एक ताल पूजा गर्छु । ल लेऊ भनी उसले पासा दिए । अर्को चाहिँले पासामा विष दलेर आफ्नो जुवाडे साथीलाई आऊ साथी जुवा खेलाँ भने । दुवैले जुवा खेले । त्यस बेला पनि त्यो पहिलो जुवाडेले आफ्नो अगाडि आएका सबै पासा खाएर निले । त्यो देखेर अर्को चाहिँले भने,

लित्तं परमेन तेजसा, गिलक्खं पुरिसो न बुज्भति ।

गिल रे मिल पाप घुत्तक, पच्छा ते कटुकं भविस्सति ।

कडा खाले विषले दलेको पासा लिएर पनि यसले अलिकति पनि चाल पाएन । हे पापी धूर्त, खाऊ खाऊ, निल, अनि एक छिनपछि त्यसको तीतो फल भोग्नुपर्ला ।

राजव्य, त्यस्तै गरी तपाईं पनि त्यो पहिलो जुवाडे

समान हुनुभयो । राजन्य, तपाईंले यो गलत दृष्टिलाई त्यागी दिनुस् ।

पायासि : भो काश्यप, यद्यपि तपाईंले त्यसो भन्नु भए तापनि ..... तैपनि तपाईंसँग सैद्धान्तिक विमति भई नै रहेको हुनाले म मेरो दृष्टिलाई समाई नै राख्छु ।

जूटको भारी बोक्नेको उपमा

काश्यप : राजन्य, पहिलेको घटना हो । कुनै एक जनपद असाध्यै समृद्ध थियो । अर्को जनपदका कुनै एक साथीले अर्को साथीलाई भने, हामी त्यो समृद्ध जनपदमा जाऔं । त्यहाँ हामीलाई कुनै न कुनै रूपमा धन लाभ हुनेछ । दुवै जना उक्त जनपदमा गए । त्यहाँ उनीहरूले जूट फाली राखेको देखेर साथी चाहिले अर्कोलाई भने, यहाँ धेरै जूट फाली राखेको रहेछ । एक भारी बोक्न सक्ने जति तिमी बोक, म पनि बोक्छु । दुवैले जूटको भारी बोकी अर्को गाउँमा गए । त्यहाँ उनीहरूले जूटको धागोहरू फाली राखेको देखे । साथी चाहिले अर्कोलाई भने, साथी जसका लागि हामीलाई जूट चाहिएको हो, उक्त जूटका धागोहरू थुप्रै यहाँ फालीराखेको छ । जूटको भारी फाली केवल जूटको धागोको भारी बोकेर जाऔं । अर्को चाहिले भन्यो,

साथी यो जूटको भारी टाढादेखि बोकी आएको छु । पोका भारी पनि निकै कसिलो छ । मलाई यो धागो मनपर्दैन । तिमीलाई जस्तो गर्न मन लाग्छ, त्यस्तै गर्नु । साथी चाहिले जूटको भारी फाली जूटको धागोको भारी मात्र बोके । उनीहरू त्यहाँबाट अर्को गाउँमा पुगे । त्यहाँ त भन जूटको कपडा नै धेरै फालीराखेको पाए । साथी चाहिले भन्यो, हे साथी, जसका लागि हामीलाई जूट र जूटको धागो आवश्यक थियो, त्यही जूटका कपडाहरू यहाँ थुप्रै फालीराखेका छन् । यी जूट र जूटको धागोको भारी छोडेर कपडाको भारी बोकेर लगौं । अर्को चाहिले भन्यो, साथी यो जूटको भारी टाढादेखि बोक्दै आएको छु । भारी पनि निकै कसेको छ । मलाई त्यो जूटको कपडा चाहिँदैन । तिमीलाई जस्तो मन लाग्छ, त्यस्तै गर्नु । साथी चाहिले धागोको भारी छोडेर कपडाको भारी बोके । त्यसपछि उनीहरू फेरि अर्को गाउँमा पुगे । त्यहाँ उनीहरूले थुप्रै काँस, फलाम, सिसा, तामा, पित्तल, चाँदी र सुन फालीराखेको देखे । साथी चाहिले भने, यी सुनहरू थुप्रै र धेरै बोकेर लिएर जाऔं । अर्को चाहिले भने, साथी यो मलाई चाहिँदैन । तिमीलाई जस्तो मन लाग्छ, तिमी गर्नु । साथी चाहिले ती सबै छोडी सुनको भारी बोके ।

उनीहरू आफ्नो गाउँमा फर्के र आ-आफ्नो घर गए । जसले जूटको भारी बोकेर ल्याए उसलाई न त उसको आमाबाबुले, श्रीमती छोराछोरीले नै न त आफन्तजन इष्टमित्रले नै कसैले पनि प्रशंसा र स्वागत गरेन । न त ऊ स्वयम् आफैले सुख र आनन्दको अनुभव गर्न पाए । तर सुनको भारी बोकेर आएका साथी चाहिँलाई उसका आमाबुबा, श्रीमती, छोराछोरी र आफन्त इष्टमित्र सबैले प्रशंसा गरे, स्वागत गरे । ऊ स्वयम् आफूले पनि सुख र आनन्द अनुभव लिन पाए । राजन्य, तपाईं पनि उक्त जूटको भारी बोक्ने मानिस जस्तै देखिन्छ । तसर्थ राजन्य, तपाईंले यो गलत दृष्टिलाई त्यागी दिनु, छोडि दिनु । राजन्य, यो कुदृष्टिले तपाईंलाई दीर्घकालसम्म अहित र दुःख नहोस् ।

शरण गमन

पायासि : भो काश्यप, म तपाईंको पहिलो उपमाबाटै प्रसन्न भएको थिएँ । सन्तोष र मुग्ध भईसकेको थिएँ । तैपनि प्रश्नहरू गरें । तपाईंका यी विचित्र जवाफहरू सुन्ने इच्छाले तपाईंको म प्रतिपक्षी विरोधी जस्तो बनेको थिएँ । भो काश्यप, असाध्यै आश्चर्य हो, असाध्यै अद्भूत ।

भो काश्यप, जसरी घोप्टेको भाँडोलाई उत्तानो पारिदिंदा वा ढाकिएकोलाई उघारिदिंदा वा बाटो भुलेकोलाई बाटो देखाइदिंदा अथवा अन्धकारमा तेलको दियो बालिदिंदा आँखा हुनेले रूप देख्दछ । त्यस्तै गरी तपाईंले अनेक प्रकारले धर्मको प्रकाश पारिदिनुभयो । भो काश्यप, म उहाँ भगवान् गौतमको शरणमा जान्छु, धर्म र भिक्षुसंघको पनि शरणमा जान्छु । अब उपरान्त तपाईंले मलाई जीवन पर्यन्त शरणमा आएको उपासकको रूपमा स्वीकार गर्नुहोस् ।”

धर्मदान

दिवंगत माता
पूर्णमैया श्रेष्ठ

दिवंगत पिता
ओमभक्त श्रेष्ठ

हाम्रो जीवनमा धर्मदान नै उत्तम दान हो भन्ने
बुद्धवचनलाई मनन गरी यस पुस्तकमा अनन्त गुणले
भरिएका दिवंगत हाम्रा माता **पूर्णमैया श्रेष्ठ**
र

पिता **ओमभक्त श्रेष्ठ**को पुण्य स्मृतिमा
धर्मदान गर्न पाएकोले हामीलाई खुसी लागेको छ ।

यसरी धर्मदान गरी सञ्चय गरेको उत्तम पुण्य शक्तिले
दिवंगत हुनु भएका हाम्रा माता पितालाई सुगतिका साथै
निर्वाणको हेतु लाभ होस् भनी कामना गर्दछौं ।

प्रकाशक परिवार